

VLADO BOŽIĆ

SPELEOLOŠKA DJELATNOST IVANA I HELE KRAJAČ

Vlado Božić
Braće Cvijića 17
HR 10000 Zagreb

UDK: 551.44-05 Krajač, J.
551.44-05 Krajač, H.
Pregledni članak
Ur.: 2001-09-25

O Ivanu Krajaču (Senj, 1877. - 1945.) napisano je u hrvatskoj planinarskoj literaturi mnogo članaka, dok je o njegovoj ženi Heli, rodenoj Schlacht (Češka, 1899. – sada živi u Austriji i navršila je već puno stoljeće života) napisano malo. Oboje su bili svestrani planinari, pa i speleolozi. Ivan Krajač bio je po struci pravnik, radio je u Jastrebarskom, Beogradu (od 1925. - 1929. kao ministar financija) i Zagrebu. Speleološki je bio najaktivniji između 1925. i 1933., u kom je razdoblju istražio više špilja i jama, najviše na Velebitu. Sjeverni Velebit prokrstario je zajedno sa šumarskim inženjerom Antom Premužićem, a pratila ga je i njegova žena Hela. Na južnom Velebitu Ivan Krajač spustio se u ljetu 1930. u jamu Vrtlinu, do tada rekordne dubine od 180 m, a njegov pratilac do 195 m, tada najdublje od hrvatskih speleologa. Iste godine, u jesen, sa svojom ženom Helom spustio se alpinističkom opremom i tehnikom u jamu Varnjaču (ledenicu) u Rožanskim kukovima, duboku 120 m. Hela Krajač bila je prva žena koja se u Hrvatskoj spustila u neku jamu.

O dr. Ivanu Krajaču u hrvatskoj planinarskoj literaturi već je napisano mnogo članaka kao o osobi koja je zadužila hrvatsko planinarstvo, dok je o njegovoj supruzi Heli napisan tek jedan redak. Međutim, taj je bračni par, baveći se planinarstvom svestrano, ostvario nekoliko pothvata koji ih svrstavaju među značajne hrvatske speleologe.

Najprije nekoliko općih podataka o Ivanu i Heli Krajač. Ivan Krajač rodio se u 15. studenog 1877. u Senju, gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju. Studij prava završio je u Zagrebu, postao advokat i zaposlio se 1907. u

Ivan Krajač

Jastrebarskom. Ubrzo je postao vrstan stručnjak za financijska pitanja i političar, pa je 1925. izabran za ministra trgovine i industrije na kojoj je dužnosti bio do 1929. Živio je tada u Beogradu, a nakon toga u Zagrebu. Na žalost nema točnih podataka o njegovoj smrti, poznato je jedino da je nestao koncem rata 1945.

O Heli Krajač zna se malo. Poznato je da je podrijetlom Čehinja, djevojačko prezime joj je Schlacht, a rođena je u kolovozu 1899., i danas živi u Austriji, povučeno, ne želeći davati nikakve podatke o sebi i svom mužu.

Ivan Krajač je članom HPD-a postao dolaskom u Jastrebarsko i odmah se aktivno uključio u rad planinarske organizacije, organizirajući i vodeći izlete te pišući o planinarstvu. Zbog svojih naprednih ideja postao je 1921. god. predsjednik HPD-a i bio na toj dužnosti do odlaska u Beograd (1925.). Mnogo je planinario po našim, ali i po inozemnim planinama, postao je svestran planinar, planinarski teoretičar i pisac. Osim što je bio alpinist, bio je i speleolog.

Na svojim putovanjima i planinarskim turama zapažao je špilje i jame i spominjao ih u člancima a neke je i detaljno opisao pa i nacrtao. Speleološki je bio najaktivniji od 1925. - 1933. Opisujući planinu Dinaru 1925., dao je podatke o nekoliko špilja, jama, snježnica i izvora (za izvor Cetine je rekao da je to potopljena špilja). Iste je godine detaljno istražio Baračeve špilje kod Rakovice blizu Plitvica.

I za vrijeme "ministrovanja" u Beogradu na službenim putovanjima bilježio je sve zanimljivo. Boraveći na Ohridskom jezeru u Makedoniji, nije propustio zapisati da tu uz rub jezera ima više malih špilja s ucrtanim freskama sv. Bogorodice. Dolazio je i u Hrvatsku, planinario i pisao.

U to je vrijeme pronašao i opisao više špilja na Velebitu i u obalnom području podno Velebita, kao npr. Brtološku peć pod Stapom, špilju Rudelinku u Lukovu Šugarju, Reljinu špilju iznad Kruščice, jamu Puhaljku na ličkoj strani Velebita i Zelenu špilju na Golom otoku s posebnim svjetlosnim efektima.

Kao rođenom Senjaninu posebno mu je bilo drago Senjsko bilo i sjeverni Velebit, a osobito Rožanski i Hajdučki kukovi. Govorio je tada da to područje treba učiniti pristupačnim većem broju ljudi, čak je predlagao da se područja

Štirovače i Lubenovca učine turističkim planinarskim centrima. Ta mu se ideja počela ostvarivati kada je na Velebit došao šumarski inženjer Ante Premužić, s kojim je počeo aktivno istraživati Velebit. Zajedno s njim, ali i sa svojom ženom Helom, obavio je tu niz alpinističkih uspona i ulazaka u špilje i jame. U tom razdoblju (1930. – 1933.), kada je Ante Premužić gradio i sagradio svoju "Premužićevu stazu", sam ili s njim, spustio se u više jama i ušao u više špilja na Velebitu, kao npr. u vrtaču Varnjaču u Rožanskim kukovima, u Duboku vrtaču u Vratarskom kuku, Hajdučku špilju, Snježnicu pod Zavižanom (Vukušić snježnicu) i više drugih.

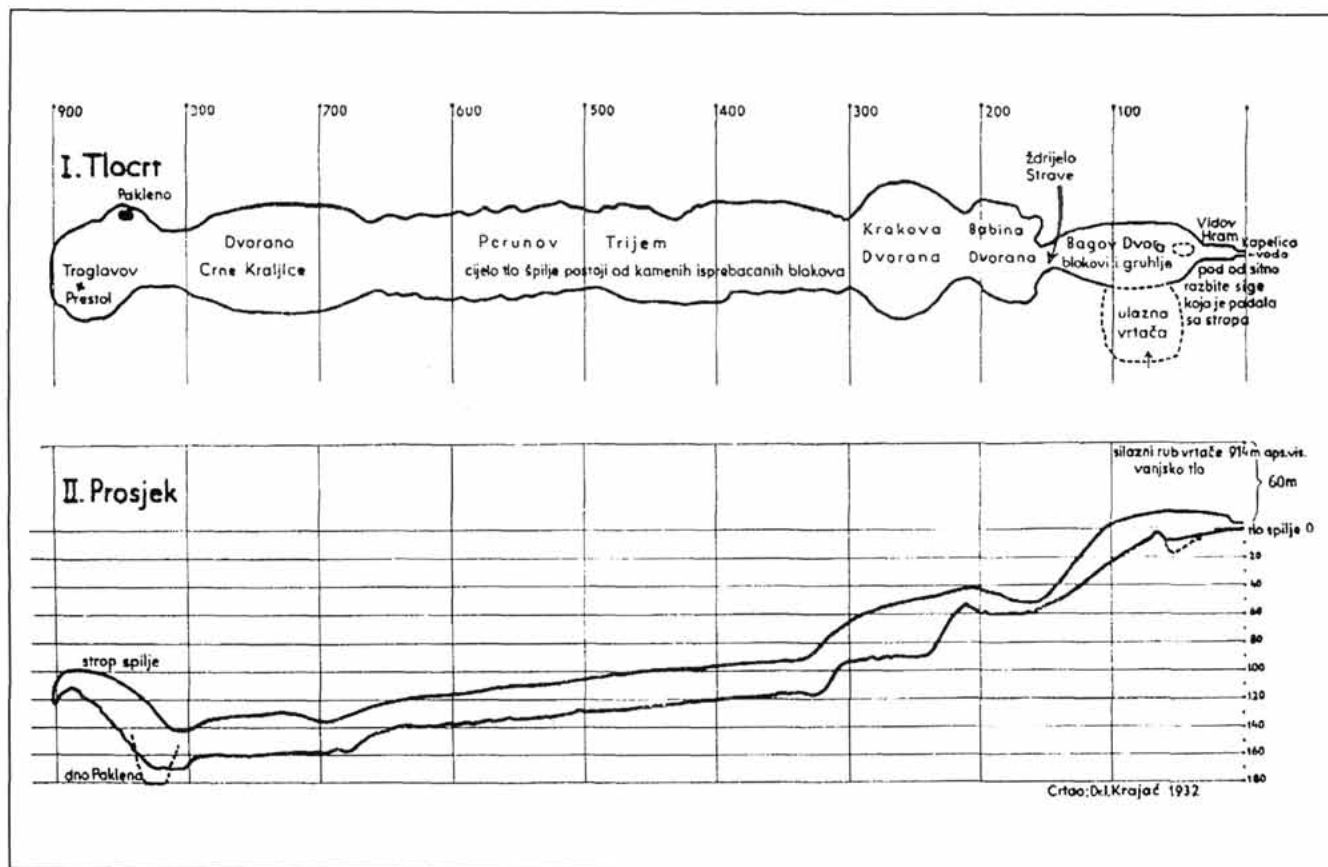
Tijekom 1930. i 1932. spustio se u južnom Velebitu u jamu Vrtlinu (u stvari veliku špilju s jamskim ulazom), istražio ju, opisao i izradio njezin nacrt. Spustio se tako do dubine od 180 m, najdublje od svih do tada hrvatskih speleologa. Dublje se spustio jedino njegov pratilac Mile Sjauš, uz njegovu pomoć, još 15 m dublje u istoj špilji. Bio je to tada hrvatski rekord dubine.

Kako je Ante Premužić uređivao putove i po Plitvičkim jezerima, i kroz špilje na jezerima, Ivan Krajač pisao je i o tim špiljama. Jedini pravi suradnik u ovim njegovim pothvatima na terenu bio je Ante Premužić, dok je s drugim svojim suvremenicima surađivao samo usmeno ili pismeno, i to samo s Franom Šukljeom, Josipom Poljakom (dao mu korisne podatke, ispravke i dopune za njegov Vodič po Velebitu objavljen 1929.), te s Umbertom Giromettom.

Ivan Krajač jako se zalagao za izbacivanje riječi "karst" iz hrvatskog rječnika, koju su tada upotrebljavali neki hrvatski geolozi, i zauzimao se za primjenu hrvatskih riječi "kras" i "krš", dobro razlikujući značenje te dvije riječi.

Svoju ženu Helu upoznao je u Jastrebarskom. Pretpostavlja se da su se Ivan i Hela oženili 1914., jer se te godine u HPD "Plješivica" u Jastrebarskom prvi put spominje i Hela Krajač (Ivanu je tada bilo 37, a Heli 15 godina). Hela je brzo postala vrlo aktivna planinarka i čak vodila izlete (zabilježen je vrlo uspio izlet na Triglav koji je ona organizirala i vodila 1922. god.). Zajedno s mužem mnogo je planinarila, skijala, vozila motorkotač a kasnije automobil, i cijelo vrijeme marljivo tipkala sve Ivanove tekstove. Spustila se 6. rujna 1930., zajedno s mužem, pomoću alpinističke opreme i tehnike u ledenicu u jami Varnjaču (-120 m) i tako postala prva žena u Hrvatskoj koju znamo po imenu i prezimenu, a koja se spustila u neku jamu u Hrvatskoj.

Ivan Krajač bio je veliki protivnik rekorderstva u planinarstvu, ali je, ne znajući, sam 1930. postao hrvatski speleološki rekorder, spustivši se 180 m duboko u jamu Vrtlinu, a silaskom iste godine sa svojom ženom u jamu Varnjaču 120 m duboko, nesvjesno omogućio da i Hela Krajač postane hrvatski speleološki rekorder. Ovo je jedinstveni primjer u Hrvatskoj da muž i žena budu rekorderi spuštanja u jame.

Sl. 2. Nacrt špilje Vrtlina (izradio: I. Krajač)

Objavljene biografije i drugi članci o planinarskoj i speleološkoj djelatnosti Ivana i Hele Krajač:

- Josip PASARIĆ, Dr. Ivan Krajač, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1929, 1, 1-11, 2, 29-33; 3, 61-69.
- Josip PASARIĆ, Naši planinari istraživači špilja, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 74.
- Željko POLJAK, Ivan Krajač *Hrvatsko planinarstvo*, Zagreb, 1975, 101, 290-291.
- Željko POLJAK, Ivan Krajač, *Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva*, Zagreb, 1987, 24-26.
- Vladimir JAGARIĆ, Krajačeva era hrvatskog planinarstva, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1997, 5, 129-135.
- Vladimir JAGARIĆ, *Bilješke o Ivanu i Heli Krajač*, Zagreb, 1997, neobjavljeno.
- Vlado BOŽIĆ, Ženski dubinski speleološki rekordi, *Speleolog*, Zagreb, 1994-1995, god. 42-43, 25-30.
- Vlado BOŽIĆ, Hrvatski speleološki dubinski rekordi, *Hrvatski planinar* (I. dio), Zagreb, 1998, 5, 152-155; (II. dio) 1998, 6, 178-183.
- Vlado BOŽIĆ, Ivan i Hela Krajač – speleološki rekorderi, *Speleolog*, Zagreb, 1998-1999, 58-60.

Bibliografija radova Ivana Krajača u kojima se spominje kras, špilje i jame

- Ivan KRAJAČ, Dinara, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1925, 1-5, 27-31.
- Ivan KRAJAČ, Baračeve špilje kod Rakovice, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1925, 113-114.
- Ivan KRAJAČ, Ohridsko jezero, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1927, 28-31.
- Ivan KRAJAČ, Nove špilje i ture u hrvatskim planinama, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 26-27.
- Ivan KRAJAČ, Varnjača, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 99-104.
- Ivan KRAJAČ, Novi prvi usponi u Rožanskim kukovima, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 152-153.
- Ivan KRAJAČ, Rožanski kukovi, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 243-248.
- Ivan KRAJAČ, Nove špilje i usponi u Velebitu, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 327-328.
- Ivan KRAJAČ, Prvi gospojinski silaz u vrtaču Varnjaču, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 352.
- Ivan KRAJAČ, Zimski i novi usponi u Rožanskim kukovima, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1930, 374-375.
- Ivan KRAJAČ, Velika Paklenica, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 29-34.
- Ivan KRAJAČ, Todina glavica, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 61-66.
- Ivan KRAJAČ, Hrbat Višerujna, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 93-96.
- Ivan KRAJAČ, Planinarske vrednote na Velebitu, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 118-124.
- Ivan KRAJAČ, Novi visinski put na sjevernom Velebitu, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1931, 272-276.
- Ivan KRAJAČ, Nove i novouređene špilje Plitvičkih jezera, *Jutarnji list*, Zagreb, 1931, br. 6913, 20; br. 6920, 20; br. 6933, 24.
- Ivan KRAJAČ, Sjeverna vrtača Varnjače, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1932, 1-9.
- Ivan KRAJAČ, Rožanski kukovi u Velebitu, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1932, 112-114.
- Ivan KRAJAČ, Ne "Karst" nego "Kras" i "Krš", *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1932, 167-170.

Ivan KRAJAČ, Vrtlina, nova ogromna špilja na Velebitu, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1932, 268-278.

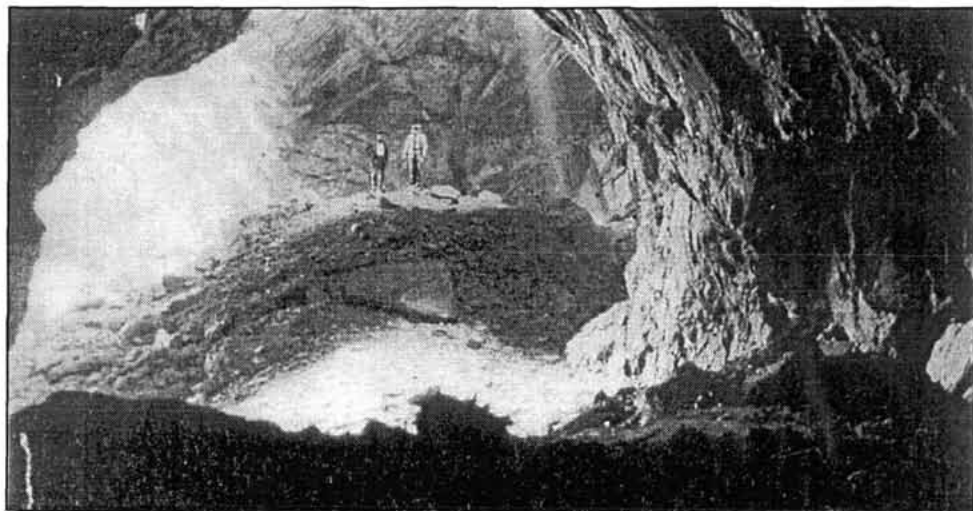
Ivan KRAJAČ, Velebitski film, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1932, 355-360.

Ivan KRAJAČ, Špilje na Plitvičkim jezerima, *Hrvatski planinar*, Zagreb, 1933, 161-168.

Ivan KRAJAČ, Zagrebačka gora i glasovi iz pradoba, *Spremnost*, Zagreb, 1942, 1/31, 11.

Sl. 3. Krajačeva kuća na Senjskom bilu (Foto: V. Božić)

Sl. 4. Ulaz u špilju Vrtlinu na Velebitu (Foto: Ivan Krajač)

Sl. 5. Rožanski kukovi na sjevernom Velebitu: Glavica Krajačeva Kuka (1690 m).
Foto: I. Krajač

Sl. 6. Zapadna strana Vučjaka na sj. Velebitu s Krajačevom kućom (1654 m).
Danas planinarski dom "Zavižan". Foto: J. Poljak

SPÄLEOLOGISCHE TÄTIGKEIT VON IVAN I HELA KRAJAČ

Zusammenfassung

Über Ivan Krajač (Senj 1877 – ? 1945) wurden in der Bergsteigerliteratur viele Artikel geschrieben, aber über seine Frau Hela geb. Schlacht (Böhmen, 1899), die jetzt in Österreich lebt und ist mehr als hundert Jahre alt, wurde sehr wenig geschrieben. Sie waren beide universale Bergsteiger und Späleologen. Ivan Krajač war Jurist und arbeitete in Jastrebarsko, Beograd (von 1925 bis 1929 als Finanzminister) und in Zagreb. Er war sehr tätig im Zeitabschnitt vom 1925 bis zum 1933, als er viele Höhlen und Gruben untersuchte, besonders im Velebit. Im Velebit-Gebirge wanderte er mit seiner Frau Hela und mit dem Forstwirt Ante Premužić. Im südlichen Velebit ließ er sich im Sommer 1930 in die Grube Vrtlina herab, bis zu damaliger rekorder Tiefe von 180 m, und sein Begleiter bis zu 195 m: zu dieser Zeit am tiefsten unter allen kroatischen Späleologen. Im Herbst desselben Jahres ließ er sich (mit alpinistischer Ausrüstung und Technik) mit seiner Frau in die Grube Varnjača (Eisgrube) herab, auf dem Gebiet von den Ražanski Kukovi (Tiefe 120 m). Hela Krajač war die erste Frau die sich in Kroatien in eine Grube herabließ.

SPELEOLOGICAL ACTIVITIES OF IVAN AND HELA KRAJAČ

Summary

There are numerous articles published about Ivan Krajač (Senj, 1877 - ? 1945) in Croatian mountaineering publications and his important role in the development of mountaineering, while his wife Hela (born Schlacht in Tchechoslovakia in 1899, now living in Austria) is not mentioned so frequently. They were both universal mountaineers as well as speleologists and in 1930 they made noteworthy speleological actions. Ivan Krajač was a lawyer by profession and worked in Jastrebarsko, Belgrade (from 1925 - 1929 as a minister of finance) and Zagreb. He was active in speleology from 1925 to 1933, when he used to make investigations of caves and pits for the most part on Mt Velebit. He hiked together with the forestry engineer Ante Premužić through the regions of northern part of the massive of Velebit, accompanied by his wife Hela. During the summer of 1930 he descended into the pit Vrtlina, on the south part of Velebit, which is a large cave with a pit entrance, to a record depth of - 180 m while his partner reached -195 m, which was the greatest depth achieved by the Croatian speleologists. That same year, in the autumn, he descended with his wife, aided by the alpinist equipment and technique, into the pit Varnjača (ice pit in the region of Rožanski kukovi on the northern part of Velebit), to a depth of 120 m. Hela Krajač was the first woman in Croatia who descended into a pit. Although Ivan Krajač was a great opponent to a record breaking in mountaineering, unintentionally, he and his wife became record breakers in the same year and in different pits. That was the unique example in Croatia that wife and husband, both together broke all the previous speleological recorders.